

HYPOTÉZY K MODELU DĚTSKÉHO ČTENÁŘE

Vladimír Smetáček

Ú v o d

Pedagogové, knihovníci a nakladatelští pracovníci věnovali a věnují problematice čtenářství značnou pozornost. Přestože v této oblasti existuje rozsáhlá teoretická literatura a velké množství empirických průzkumů, zůstávají naše znalosti o čtenářích a četbě, především umělecké literatury, stále rozšířené a neúplné.

Je to především proto, že v teorii čtenáře na rozdíl od přesnějších věd nejsou jednotlivé výsledky dílčích průzkumů chápány jako součást budování celkového modelu procesů probíhajících v příslušné oblasti, ale zůstávají více méně izolovanými poznatky.

Aby bylo možno od takového rozšířeného, i když intenzivního, zkoumání pokročit k výstavbě teorie čtenáře a četby jako vědecké sociálně psychologické disciplíny, kde jednotlivé dílčí poznatky budou doplňovat a posměňovat stále se vyvíjející, ale přitom jednotný soubor poznatků, je třeba vytvořit obecnou strukturu takových poznatků, a v této struktuře najít prvky, které je možno považovat za prokázané a důležité, a prvky, u nichž je nutno provádět další průzkum.

Počet průzkumů a zobecnění, která máme k dispozici, je značně veliký. Zpracovat všechny poznatky v nich obsažené není prakticky možné nejen proto, že je jich mnoho, ale především proto, že nebyl získány jednotným způsobem a jsou většinou navzájem nesrovnatelné.

Aby vznikla jednotná struktura poznatků, kterou je možno průběžně doplňovat o nové poznatky a jejíž prvky a vztahy je možno v souladu s novými poznatky upravovat, je nutno vytvořit model, který by maximální počet dílčích poznatků vyjadřoval jednoduchou formalizovanou, pokud možno číselnou formou.

Tento model by měl umožňovat generování poznatků, které nejsou v jeho základním tvaru obsaženy explicitně, a současně by měl dovolovat úpravy svého základního tvaru (jeho prvků a vztahů) v souladu s novými poznatky.

Při koncepci první fáze modelu dětského čtenáře se autor opíral o celou řadu prací, které vznikaly v průběhu posledních deseti let, a které směřovaly k formalizaci a statistickému popisu knihy i uživatele a čtenáře informací. Na základě těchto a dalších prací byly stanoveny soubory charakteristik (rozlišujících rysů) a jejich hodnot, které se nejčastěji objevují v průzkumech a které tedy lze odvodit z jiných, blízkých ukazatelů. Charakteristiky byly rozděleny do dvou velkých okruhů:

- charakteristiky dítěte a jeho situace, které jsou nezávislé na čtenářství a četbě (tzv. sociálně osobnostní charakteristiky);

+/ Bibliografické citace využitých prací zde nejsou z důvodů místa uváděny.

- charakteristiky čtenářských postojů a čtenářského chování (tzv. čtenářské charakteristiky).

Přitom ovšem není možné v tomto modelu zachytit všechny charakteristiky. Např. se zde nezabýváme kupními preferencemi, které, především u menších dětí, značně ovlivňují rodiče. Omezujeme se pouze na "čistý" vztah dítěte ke knize.

Každý model je založen na formalizaci prvků a vztahů. Právě díky nutnosti formalizace je sebelepší model vždy chudší, méně rozmanitý než skutečnost, kterou zobrazuje. Na druhé straně však dobrý model vnáší do poznávání skutečnosti řád a tím umožňuje její hlubší poznávání. Každý kvantitativní údaj totiž vychází z představy o čtenáři jako celku a je vlastně hypotézou, týkající se příslušné charakteristiky.

Hypotézy jsou tvořeny tak, aby odpovídaly údajům získaným empirickými průzkumy a ^{vyjádřovaly} v zobecněnější formě jejich obsah. Slovní vyjádření pochopitelně nutně vede k tomu, že jednotlivé hypotézy zachycují pouze obecnou představu o změně charakteristiky působením jiné charakteristiky, nikoli konkrétní představu o pravděpodobnosti průběhu těchto změn, jak je možno ji zachytit v tabulkách, které budou vytvořeny později.

S o c i á l n ě - o s o b n o s t n í
c h a r a k t e r i s t i k y

Kód	Charakteristika	Hodnota charakteristiky	Poznámka
A	Věk:	1) 4-6 let	
		2) 7-8 let	
		3) 9-10 let	
		4) 11-13 let	
		5) 14-15 let	
B	Pohlaví:	1) mužské	
		2) ženské	
C	Inteligence:	1) podprůměrná	IQ méně než 90
		2) průměrná	IQ 90-110
		3) nadprůměrná	IQ více než 110
D	Školní úspěšnost:	1) velmi dobrá	Průměr do 1,5
		2) dobrá	Průměr 1,6-2,5
		3) slabá	Průměr nad 2,5
E	Zraková vada:	1) žádná	
		2) slabá	slabé záněty spojivek apod.
		3) silná	porušení vidění, silné záněty
F	Vada čtení:	1) žádná	
		2) slabá	
		3) silná	dyslexie apod.

- G Vzdělání rodičů:**
- 1) základní nedok.
 - 2) základní
 - 3) střední
 - 4) vysokoškolské
- H Pořadí mezi sourozenci:**
- 1) jedináček
 - 2) prvorozené dítě
 - 3) další dítě
- I Intenzita kulturního života:**
- 1) malá nenavštěvuje divadla a/nebo koncerty
 - 2) střední divadla a/nebo koncerty navštěvuje
 - 3) velká divadla a/nebo koncerty navštěvuje častěji
- J Typ sídliště:**
- 1) vesnice
 - 2) maloměsto do 10 000 obyv.
 - 3) město do 50 000 obyv.
 - 4) velké město nad 50 000 obyv.
- K Vzdálenost ke**
- 1) malá do 10 min. chůze
 - 2) střední do 1/2 hod. chůze
 - 3) velká nad 1/2 hod. chůze

Čtenářské charakteristiky

01 Velikost soukromé knihovny:	1) malá	do 10 knih
	2) střední	10-30 knih
	3) velká	nad 30 knih
02 Podíl umělecko- naučné litera- tury:	1) malý	méně než 10 %
	2) střední	méně než 30 %
	3) velký	více než 30 %
03 Častost návštěv ve veřejné/ školní knihovně:	1) nenavštěvuje	
	2) nepravidelné návštěvy	méně než 1x měsíčně
	3) měsíčně	
	4) čtrnáctidenně	
	5) týdně	
04 Pravidelnost čtení:	1) nečte	
	2) čte nepravidelně	méně než 1 knihu měsíčně
	3) 1 knihu měsíčně	
	4) 3 knihy měsíčně	
	5) více než 3 knihy měsíčně	
05 Počet hodin čtení:	1) méně než 1/2 hod. denně	
	2) 1/2 - 1 1/2 hod. denně	
	3) více než 1 1/2 hod. denně	
06 Počet hodin čtených časopisů:	1) žádný	
	2) 1-2	
	3) více než 2	

- 07 Počet čtených 1) žádný
naučných 2) 1
časopisů 3) více než 1
- 08 Zdroje infor- 1) z rozhlasu nebo
mací o lite- 2) z denního a dětské-
ratury: 3) od kamarádů
4) od rodičů
a sourozenců
5) od učitelů
a vedoucích
6) od knihovníků
nebo návštěvou knih.
7) prohlídkou knih-
kupectví
- 09 Zdroje 1) z knihovny
získávání 2) z vlastní knihovničky
knih: 3) vlastním nákupem
4) výpůjčkami ze
soukromé knih.
5) výpůjčkami z veřej.
knihoven
- 10 Možnost disku- 1) s dospělými a sou-
tovat 2) s dospělými
o přečteném: 3) s vrstveníky
4) institucionálně
společ. org.,
škola, knihov.
ve čtenářském
kroužku
- 11 Preferovaný 1) pohádka
žánr: 2) příběhy
3) románový příběh

- 4) poezie
- 5) leporelo
- 6) kniha-hračka
- 7) umělecko-
naučná lit.
- 8) návodově
naučná kniha

12 Preferovaný

obsah:

- 1) dobšodružství
- 2) detektivní
- 3) historický
- 4) sociální
příběh
- 5) válečný
- 6) citové zrání
- 7) cestopisný
- 8) sportovní
- 9) vědecká
fantastika
- 10) dívčí
- 11) život přírody
- 12) věda a objevy
- 13) životopisný
- 14) každodenní
život dětí
- 15) humoristický
- 16) klasické pohádky
- 17) moderní pohádky
- 18) příběhy
o zvířátkách

antropomor-
fizované

- 13 Typ konfliktu:
- 1) vnitřní konflikt jednotlivce
 - 2) dvou postav
 - 3) jedince vůči skupině
 - 4) dvou skupin
 - 5) bez zřejmého konfliktu
- 14 Vyznění konfliktu:
- 1) šťastné vítězství, svatba
 - 2) šťastné-nešťastné hrdina hyne, ale jeho věc vítězí
 - 3) nešťastné hrdina hyne, milenci se roscházejí apod.
 - 4) otevřené
- 15 Sociální prostředí děje:
- 1) rodina
 - 2) škola a spol. organizace
 - 3) parta
 - 4) složité soc. vztahy např. v zam., mezi sociálními vrstvami apod.
- 16 Zeměpisné prostředí děje
- 1) příroda známá včetně života na samotě
 - 2) venkov
 - 3) město
 - 4) exotická příroda
 - 5) exotické město (neznámé)
 - 6) kosmos
 - 7) fiktivní

- 17 Pohlaví postavy: 1) mužské
2) ženské
3) dvojice nebo skupina pohlaví
- 18 Počet postav: 1) jedna
2) parta
3) větší počet
- 19 Obtížnost textu: 1) malá
2) střední
3) velká
- 20 Druh ilustrací: 1) žádné
2) černobílé
3) barevné
4) černobílé fotografie
5) barevné fotografie
6) mapky, grafy, schemata
- 21 Přehlednost ilustrací: 1) dobře přehledné
2) špatně přehledné
- 22 Vztah ilustrací k ději: 1) ilustrace realisticky interpretující text
2) ilustrace realisticky doplňující text
3) abstraktní ilustrace
- 23 Vztah ilustrací k textu 1) více než textu
2) dostatečné množství
3) velmi málo

- 24 Velikost písma: 1) malé
 2) střední
 3) velké

H y p o t é z y

Kódy charakteristik

- A 01 Velikost soukromé knihovničky s věkem pravidelně roste.
- A 02 Podíl umělecko-naučné literatury v soukromé knihovničce s věkem pravidelně roste, především pak po desátém roce života.
- A 03 Průměrný počet návštěv v knihovně roste do věku 10 let, později se udržuje na stejné úrovni, případně mírně klesá.
- A 04 Pravidelnost četby roste prudce do 10 let, potom se růst zpomaluje, ale trvá.
- A 05 Počet hodin četby roste pravidelně s věkem a vrcholí ve věku 14-15 let.
- A 06 Počet čtených časopisů roste s věkem.
- A 07 Počet čtených naučných časopisů roste pravidelně s věkem, přičemž k základnímu růstu dochází na přelomu 10. roku.
- A 08 S věkem se zdroje informací mění takto: podíl televize a rozhlasu se udržuje na stejné úrovni přibližně do 10 let, potom

klesá, tisk pravidelně stoupá, vzestup se zrychluje především po 10. roce, podíl kamarádů pravidelně stoupá, přičemž v období 11-15 let se udržuje přibližně na stejné úrovni, podíl rodiny pravidelně klesá, podíl učitelů dosahuje největší intenzity v období 7-8 let, potom pravidelně klesá, podíl knihovny pravidelně stoupá do 11 let, později se udržuje na stejné úrovni, podíl knihkupectví pravidelně stoupá.

A 09 Zdroje získávání knih se s věkem mění takto: podíl knihovny rodičů se mírně zvýší po 11. roce, později se udržuje, podíl vlastní knihovničky se udržuje až do 10 let, kdy dochází k poklesu; ten se prudce zrychlí na přelomu 13. a 14. roku. Podíl vlastního nákupu začíná hrát určitou roli až od 9 let, aniž potom výrazně stoupá, podíl soukromých knihoven stoupne poprvé v 7. roce, po nevýrazném vzestupu v 9. roce dochází k výraznému vzestupu ve 14. roce. Podíl veřejných knihoven výrazně stoupá do 10 let, potom již nevýrazně a mezi 11-15 lety se udržuje na poměrně vysoké úrovni.

A 10 Možnost diskutovat o přečteném se s věkem mění takto: množství diskusí v rodině klesá, především po 8. roce, množství diskusí s dospělými mimo rodinu stoupá mírně

po 9. roce, množství diskusí s vrstevníky trvale roste, množství diskusí organizovaných institucionálně roste nepatrně od 7. roku, po 13. roce opět klesá, vždy je však na velmi nízké úrovni.

- A 11 Preferovaný žánr se s věkem mění tak, že zájem o pohádky, ve věku 4-6 let na prvním místě, s věkem prudce klesá; podobně je tomu s příběhy. Zájem o románový příběh s věkem trvale stoupá, největší vzestup je na přelomu věkových skupin 8 a 9 let. Obliba poezie klesá, především po 8. roce, k novému vzestupu dochází až ve 14. roce. Obliba lepoporela klesá ihned po 6. roce na nulu, obliba knih-hraček klesá prudce po 8. roce; obliba uměleckonaučných a návodově naučných knih trvale stoupá od 8. roku, přičemž vzestup je výraznější u uměleckonaučných knih.
- A 12 Obliba jednotlivých obsahů se s věkem mění. Zájem o dobrodružství vzrůstá po 6. roce jen mírně, po 8. roce prudce. U dětí starších 10 let je dobrodružný obsah oblíben nejvíce ze všech obsahů. K podobnému, i když nikoli tak prudkému, růstu obliby dochází také u detektivních obsahů. Poměrně mírně roste s věkem obliba válečných, historických a cestopisných obsahů. Zájem o příběhy o citovém ztání a tzv. dívčí romány je výraznější až

ve věku 11-13 let. Obliba humoristických příběhů roste s věkem celkem rovnoměrně. Už od 7 let se část dětí zajímá o život přírody. Teprve děti ve věku 14-15 let se intenzivněji zajímají o sociální tematiku. Od 9 let roste počet dětí, které se zajímají o příběhy ze sportovního prostředí; zájem o vědu a techniku a science-fiction je výraznější až po 11. roce a potom stále roste. Zájem o pohádky klesá především po 8. roce, avšak na rozdíl od příběhů o zvířátkách v dětství nikdy nezmizí docela. Příběhy z každodenního dětského života ztrácejí sice postupně na oblibě, ale pokles zájmu s rostoucím věkem je dosti pomalý a ještě ve věku 14-15 let má řada dětí tyto příběhy v oblibě.

- A 13 Nejmenší děti (až do 8 let) preferují příběhy bez výrazného konfliktu. Pokud je v knize konflikt přítomen, je pro mladší děti přijatelný spíše konflikt dvou vyhraněných postav; teprve pro děti starší 8 let se stává atraktivním i konflikt jedince se skupinou nebo dvou skupin. Zájem o vnitřní konflikty postav se objevuje až u starších dětí.
- A 14 Všechny děti výrazně preferují šťastné vyznění konfliktu. Schopnost vyrovnat se s neurčitým nebo obtížným vyzněním roste s věkem.

- A 15 Obliba rodiny jako sociálního prostředí děje je nejvyšší u nejmladších čtenářů, s věkem klesá, zejména ve věku od 11 let. Obliba školského prostředí prudce vzrůstá u dětí ve věku 7 let a potom jen zvolna klesá. Od 7 let roste také obliba příběhů s partou, která dosahuje vrcholu ve věku 9-13 let. Zájem o sociální prostředí se objevuje až u starších dětí.
- A 16 Obliba různých druhů zeměpisného prostředí děje se rovněž s věkem mění. K nejvýraznějšímu zlomu dochází mezi 10. a 11. rokem (poměrně prudce klesá obliba známé přírody, venkova a fiktivního prostředí, jejichž obliba klesala již v předchozím věkovém období). Mezi 10. a 11. rokem naopak stoupá prudce obliba exotických měst a přírody, jejichž obliba prudce stoupala již v předchozím období. Od 9. roku trvale stoupá zájem o humor. Zájem o známé městské prostředí je stále poměrně velký s nejnižším bodem mezi 9. a 10. rokem.
- A 17 Pohlaví postavy má vliv na čtenářskou oblibu především v nižších věkových skupinách, potom nepatrně klesá. U celé populace čtenářů (chlapců i dívek) jsou knihy s ženskou hrdinkou méně oblíbeny než knihy s hrdinou mužského pohlaví nebo s hrdínou obou pohlaví.

- A 18 Děti do 8 let mají podstatně raději knihy s jedním hrdinou, později obliba jednoho hrdiny trvale klesá. Naopak obliba party stoupá prudce od 9. roku.
- A 19 Schopnost zažít obtížnějšího textu s věkem stoupá; ani u 14 letých by však neměla překročit stupeň střední obtížnosti.
- A 20 Všechny věkové skupiny dávají přednost knihám s barevnými ilustracemi. Obliba knih s černobílými ilustracemi a černobílými i barevnými fotografiemi s věkem zvolna stoupá.
- A 21 Všechny věkové skupiny (nejvíce ovšem do 10 let) dávají přednost knihám s dobře přehlednými ilustracemi.
- A 22 Obliba knih s ilustracemi "realisticky" interpretujícími děj s věkem trvale klesá, zatímco obliba knih s ilustracemi "realisticky" doplňujícími děj s věkem trvale stoupá. Abstraktní ilustrace jsou přijatelné pouze pro menšinu čtenářů teprve od 11 let.
- A 23 Obliba knih, v nichž je více textu než ilustrací, pouze zvolna stoupá s věkem; děti mladších věkových skupin dávají přednost knihám s převahou ilustrací.
- A 24 Knihy s velkým písmem jsou oblíbeny především u nejmladších věkových skupin a s věkem jejich obliba zvolna klesá; místo velkého písma nastupuje písmo střední velikosti.

- B 02 Chlapci mají ve svých knihovničkách větší počet umělecko-naučné literatury než dívky.
- B 04, Z hlediska četby jsou mezi chlapci a děvčaty
- B 05 malé rozdíly, i když dívky čtou měsíčně více knih a větší počet hodin denně.
- B 06 Dívky čtou více časopisů než chlapci.
- B 07 Chlapci však čtou více naučných časopisů než dívky.
- B 11 Rozdíly mezi chlapci a děvčaty, pokud jde o žánr, se týkají především /v tomto pořadí/: poezie, románové příběhy, příběhy a pohádky čtou více dívky. Umělecko-naučnou a návodově naučnou literaturu čtou více chlapci.
- B 12 Chlapci preferují více než dívky obsahy /v pořadí/: válečné příběhy, detektivky, příběhy se sportovním obsahem, dobrodružné příběhy, příběhy z oblasti vědy a techniky a nepochybně i science-fiction. Dívky naproti tomu preferují především dívčí příběhy, příběhy o citovém zrání, životopisné, sociální a historické příběhy, klasické i moderní pohádky; nepochybně také humoristické příběhy a obrázky ze života přírody.
- B 13 Dívky ve srovnání s chlapci preferují více příběhy bez konfliktu nebo s vnitřním konfliktem postav, chlapci naopak konflikt dvou skupin a nepochybně i ostatní druhy konfliktů.
- B 16 Dívky ve srovnání s chlapci mají ve větší oblibě z druhů zeměpisného prostředí pouze známou pří-

rodu; venkovské prostředí mají dívky i chlapci přibližně ve stejné oblibě, ostatní druhy mají chlapci ve větší oblibě.

- B 17 Chlapci preferují výrazně hrdiny mužského pohlaví, dívky jsou naopak ochotny přijímat i knihy s chlapeckými hrdiny.
- C 01 Velikost soukromé knihovny roste s inteligencí dětského čtenáře.
- C 02 Podíl uměleckonaučné literatury v soukromé knihovně roste s inteligencí dětského čtenáře.
- C 03 Častost návštěv knihovny roste s inteligencí; ani velmi inteligentní děti ovšem nemusí knihovnu navštěvovat často.
- C 04, Pravidelnost a počet hodin četby rostou s inteligencí; ani velmi inteligentní děti nečtou obvykle více než 3 knihy měsíčně a nevěnují četbě více než 1 1/2 hodiny denně.
- C 05
- C 06, Počet čtených časopisů a především počet čtených odborných časopisů roste trvale s inteligencí.
- C 07
- C 08 Čím vyšší je inteligence dětských čtenářů, tím více získávají informace o literatuře z knihovny, knihkupectví a tisku, naopak tím méně informací získávají od učitelů a vedoucích.
- C 09 Čím vyšší je inteligence dětských čtenářů, tím více knih získávají vlastním nákupem, výpůjčkami ze soukromých, rodinných a veřejných knihoven. Děti s nízkou inteligencí čtou většinou pouze knihy, které mají ve vlastní knihovničce.

- C 11 S vyšší inteligencí roste zájem dětských čtenářů o tyto žánry: románový příběh, poezie, umělecko-naučná a návodově naučná literatura; mírně roste i zájem o knihy-hračky. S rostoucí inteligencí naopak klesá zájem o pohádky a příběhy.
- C 12 S rostoucí inteligencí čtenářů roste trvale jejich zájem o tyto obsahy /v pořadí podle strmosti růstu/: historické, sociální, detektivní a humoristické příběhy. Menší zájem než ostatní čtenáři mají čtenáři s podprůměrnou inteligencí o tyto obsahy: dobrodružné, válečné, cestopisné a dívčí příběhy.
- Zájem o příběhy o citovém zrání, vědeckofantastické, vědecké a životopisné příběhy nejsou pro čtenáře s podprůměrnou inteligencí v zásadě zajímavé, mezi nimi a čtenáři s vyšší inteligencí je značný rozdíl a zájem o ně pak mírně roste s výší inteligence. Naproti tomu klesá se stoupající inteligencí dětí jejich zájem o tyto obsahy: klasické pohádky /u moderních pohádek to platí částečně až u nejvyššího stupně inteligence/, příběhy o zvířátkách a každodenním životě dětí. O sportovní příběhy mají největší zájem děti s průměrnou inteligencí.
- C 13 S rostoucí inteligencí se zvyšuje zájem dětských čtenářů především o příběhy s vnitřním konfliktem postav a dále s konfliktem jedince se skupinou. Čtenáři s podprůměrnou inteligencí méně

než ostatní čtenáři přijímají příběhy s konfliktem dvou skupin. S rostoucí inteligencí klesá zájem o příběhy bez konfliktu.

- C 15 S rostoucí inteligencí roste zájem o složité sociální prostředí. Čtenáři s podprůměrnou inteligencí mají podstatně menší zájem o prostředí školy a party. Naopak zájem o rodinné prostředí s rostoucí inteligencí klesá.
- C 19 Schopnost dětí zvládnout jazykově obtížnější text roste s jejich inteligencí.
- C 21, Schopnost dětí zvládnout málo přehledné a abstraktní ilustrace roste s jejich inteligencí.
- C 22
- C 23 Čtenáři s podprůměrnou inteligencí preferují především knihy s převahou ilustrací, zájem o knihy s větším množstvím textu roste s vyšší inteligencí vcelku zvolna.
- C 24 Čtenáři s vyšší inteligencí dávají přednost písmu střední velikosti, i když jsou v jisté míře schopni bez potíží číst text s malým písmem. Obliba knih s velkým písmem s růstem inteligence čtenářů klesá.
- D 01, Velikost soukromé knihovny a podíl uměleckonaučné literatury v ní roste s růstem školní úspěšnosti čtenářů.
- D 02
- D 03 Častost návštěv v knihovně roste se školní úspěšností; především nejhorší žáci knihovnu obvykle nenavštěvují.
- D 04, Pravidelnost četby i počet hodin věnovaných denně
- D 05 četbě roste se školní úspěšností čtenářů.

- D 06 Počet čtených časopisů a především čtených naučných časopisů roste se školní úspěšností čtenářů.
- D 08 Lepší žáci získávají informace o literatuře více než horší žáci ze všech druhů zdrojů. Průběžně roste se školní úspěšností podíl získávaných informací z tisku, knihovny, knihkupectví, rodiny i od učitelů a vedoucích.
- D 10 Lepší žáci mají obvykle větší možnosti diskutovat o přečteném než žáci horší, přičemž největší rozdíly mezi horšími a lepšími žáky jsou v možnosti diskutovat v rodině a s dospělými mimo rodinu.
- D 12 Školní úspěšnost čtenářů ovlivňuje oblibu některých obsahů. Lepší žáci mají ve srovnání s horšími vždy větší zájem o tyto obsahy /v uvedeném pořadí/:
věda a objevy, sociální, humoristické, životopisné, historické, vědeckofantastické a cestopisné příběhy. Nejslabší žáci mají podstatně menší zájem než ostatní žáci o příběhy o citovém zrání, o životě přírody; méně výrazněji se zajímají i o moderní pohádky. Naproti tomu mírně větší zájem mají o válečné a sportovní příběhy, příběhy o zvířátkách a klasické pohádky. Detektivní příběhy jsou nepatrně více preferovány průměrnými žáky /ve srovnání s lepšími a horšími žáky/.
- D 15 Čím jsou žáci lepší, tím více přijímají děj odehrávající se v sociálním prostředí nebo /v menší míře/ ve škole a společenských organizacích. Prostor

rodiny je trochu méně preferováno nejhoršími žáky.

- D 19 Čím jsou žáci lepší, tím obtížnější text jsou schopni přijímat.
- D 21, Čím jsou žáci lepší, tím více chápou méně přehled-
- D 22 né a abstraktnější ilustrace, souvislost mezi chápáním ilustrací a školní úspěšností však není příliš silná.
- D 23 Čím je školní úspěšnost žáků menší, tím více dávají přednost knihám, v nichž je převaha ilustrací.
- D 24 Čím je školní úspěšnost žáků větší, tím více dávají přednost knihám s písmem střední nebo i malé velikosti /u části nejlepších žáků/.
- E 01 Čím výraznější zrakovou vadou žáci trpí, tím je obvykle menší jejich soukromá knihovnička.
- E 03 Čím je zraková vada výraznější, tím méně často navštěvují žáci veřejnou knihovnu.
- E 04, Čím je zraková vada výraznější, tím méně pravidel-
- E 05 ně žáci čtou a tím menší počet hodin četbě věnují.
- E 06 Počet čtených časopisů klesá s výrazností zrakové vady.
- E 08 Žáci se zrakovou vadou získávají na rozdíl od žáků zcela zdravých více informací o literatuře z rozhlasu a televize /mírně více/, z rodiny, od učitelů a vedoucích /vždy vzestupně s velikostí vady/ a naopak méně z tisku, knihovny a knihkupectví /vždy vzestupně s velikostí vady/.

- E 19 Čím větší zrakovou vadou žáci trpí, tím větší písmo preferují.
- E 20 Čím větší je zraková vada, tím méně ovlivňuje jakýkoli druh ilustrace intenzitu četby.
- E 21 Žáci se zrakovou vadou mírně preferují přehledné ilustrace.
- E 23 Žáci se zrakovou vadou, především výraznější, preferují knihy, v nichž je více ilustrací než textu.
- E 24 Žáci s větší zrakovou vadou výrazně preferují vždy větší písmo.
- F 01 Čím větší vadu čtení žáci mají, tím menší mají soukromou knihovnu.
- F 03 Žáci s vadou čtení nenavštěvují veřejnou knihovnu podstatně více než žáci bez této vady.
- F 04, Čím větší je u žáků vada čtení, tím méně pravidelně
- F 05 žáci čtou a tím menší počet hodin četbě věnují.
- F 06 Čím větší je u žáků vada čtení, tím méně časopisů žáci čtou.
- F 08 Děti s vadou čtení na rozdíl od dětí bez této vady získávají informace o literatuře více z těchto zdrojů: z rodiny, od učitelů a vedoucích, mírně více i z rozhlasu a televize. Naopak méně z tisku, knihovny a knihkupectví.
- F 19 Čím větší vadou čtení žáci trpí, tím méně obtížný text jsou schopni zvládnout.
- F 20 Děti s vadou čtení dávají nepatrně více než děti bez této vady přednost černobílým i barevným ilustracím /nikoli však fotografiím/, naopak mají horší vztah k mapkám, grafům a schematicům.

- F 21 Děti s vadou čtení velmi obtížně vnímají nepřehledné ilustrace.
- F 22 Obtíže při vnímání abstraktních ilustrací se zvyšují s rostoucí vadou čtení.
- F 23 Děti s vadou čtení mají zájem o knihy, v nichž převažují ilustrace nad textem.
- F 24 Děti s vadou čtení dávají podle velikosti této vady přednost písmu velkých rozměrů.
- G 01 Čím vyšší je vzdělání rodičů, tím větší osobní knihovničku děti mají.
- G 02 Čím vyšší je vzdělání rodičů, tím větší je podíl umělecko-naučné literatury v osobní knihovničce dětí.
- G 03 S vyšší vzdělání rodičů roste četnost návštěv dětí ve veřejné knihovně.
- G 04, S vyšší vzdělání rodičů roste u dětí jak pravidel-
- G 05 nost četby, tak počet hodin četby.
- G 06, S vyšší vzdělání rodičů roste jak počet časopisů
- G 07 obecně, tak počet naučných časopisů, které dítě čte.
- G 08 Výše vzdělání rodičů ovlivňuje využívání zdrojů, z nichž žáci získávají informace o literatuře. S růstem vzdělání rodičů roste u dětí trvale především využívání tisku, rodiny, knihovny a knihkupectví. U ostatních zdrojů nejsou tyto rozdíly příliš výrazné.
- G 09 S růstem výše vzdělání rodičů získávají žáci více knih ze všech zdrojů. Růst podílu získaných knih z knihoven rodičů a vlastním nákupem je trvalý;

neliší se podíl knih získaných z vlastní knihovny, ze soukromých i veřejných knihoven u dětí, jejichž rodiče mají střední a vysokoškolské vzdělání.

- G 10 Výše vzdělání rodičů má z hlediska možnosti dítěte diskutovat o přečteném vliv především na diskuse v rodině: s výší vzdělání prudce roste. Středoškolské a vysokoškolské vzdělání rodičů má nepatrně kladný vliv i na institucionální diskuse o přečteném.
- G 11 Výše vzdělání rodičů ovlivňuje vztah dětí k žánru takto: k trvalému růstu zájmu v souvislosti s růstem vzdělání rodičů dochází u umělecko-naučné literatury a románových příběhů; k zpomalovanému růstu dochází u návodově naučných knih, knih-hraček a poezie; k poklesu dochází u pohádek a příběhů.
- G 12 Výše vzdělání rodičů ovlivňuje vztah dětí k preferovaným obsahům méně než pohlaví, věk nebo inteligence. Rozdíly mezi jednotlivými skupinami nejsou obvykle velké. K trvalému a poměrně rovnoměrnému vzestupu zájmu se stoupající výší vzdělání rodičů dochází u vědecké fantastiky, vědy a objevů, cestopisů a životopisů. Děti, jejichž rodiče mají středoškolské a vysokoškolské vzdělání, mají mírně větší zájem než děti rodičů s nižším vzděláním o tyto obsahy: detektivní, historické a sociální příběhy, moderní pohádky a humoristické příběhy /u sociálních příběhů zájem dále roste při vysokoškolském vzdělání/, u humoristických příběhů zájem roste při pochodu od základního nedokončeného k dokonče-

nému vzdělání. Mezi dětmi rodičů s nedokončeným základním vzděláním a dětmi ostatních rodičů jsou rozdíly /růst/ v tématech: citové zrání, dívčí příběhy, život přírody a každodenní život dětí. Naproti tomu děti rodičů s vysokoškolským vzděláním čtou trochu méně než ostatní děti válečné a sportovní příběhy.

- G 19 Schopnost dětí číst obtížnější texty roste se vzděláním jejich rodičů.
- H 01 Další dítě v rodině má častěji než jedináček nebo první dítě větší soukromou knihovnu.
- H 08 Informace o literatuře získávají další děti v rodině více než jedináčkové nebo první děti.
- H 09 Další dítě získává o trochu častěji než jedináček nebo první dítě knihy z vlastní knihovničky.
- H 10 Další dítě má o trochu větší možnost diskutovat o přečteném ve vlastní rodině než jedináček nebo první dítě.
- I 01, Velikost soukromé knihovničky i podíl umělecko-
- I 02 naučné literatury v ní rostou s intenzitou kulturního života dítěte.
- I 03 Děti, které žijí málo intenzivním kulturním životem navštěvují knihovnu podstatně méně než ostatní. Rozdíly v návštěvnosti knihoven mezi žáky se střední a vysokou intenzitou kulturního života jsou malé.
- I 04, Děti s málo intenzivním kulturním životem čtou
- I 05 podstatně méně a menší počet hodin než ostatní. Děti s velmi intenzivním kulturním životem čtou mírně více a větší počet hodin než děti s méně intenzivním kulturním životem.

- I 06, Počet všech obecných a naučných časopisů, které
- I 07 dítě čte, roste s intenzitou jeho kulturního života.
- I 08 Intenzita kulturního života ovlivňuje průběžně kladně růst využívání tisku, rodiny a knihovny jako zdrojů informací. Rozhlasu, televize a knihkupectví využívají nepatrně více než ostatní pouze ti, kdo žijí nejintenzivnějším kulturním životem.
- I 09 Při větší intenzitě kulturního života dítěte roste podíl knih získaných ze všech zdrojů, nejrychleji ze soukromých knihoven přátel a z veřejných knihoven.
- I 10 Při větší intenzitě kulturního života mají děti čtenáři větší možnost diskutovat o přečteném. K nejmenším změnám dochází v možnosti diskutovat s vrstevníky, k největším v rodině.
- I 11 Při větší intenzitě kulturního života roste průběžně zájem dětí o tyto žánry /v pořadí podle velikosti růstu/: románový příběh, poezie, návodově naučná a uměleckonaučná literatura.
- I 12 Se zvětšující se intenzitou kulturního života roste trvale zájem dětí o tyto obsahy /podle intenzity růstu/: věda a objevy, sociální příběhy, historie, cestopisy, moderní pohádky, vědecká fantastika, životopisy, citové zrání, humor. Naopak průběžně klesá zájem o detektivní žánr. Děti s nejvyšší intenzitou kulturního života mají trochu menší zájem o válečná a sportovní témata.

- I 15 Se zvyšující se intenzitou kulturního života dochází u dětí k průběžnému poklesu preferací rodiny a školy jako sociálních prostředí děje, naopak k růstu zájmu o sociální vztahy.
- I 22 Se zvyšující se intenzitou kulturního života dětí klesá význam realistických ilustrací pro jejich vnímání a roste schopnost přijímat i abstraktní ilustrace.
- J 01 Dětské čtenářské kroužky na vesnicích mají obvykle menší knihovnu než děti na maloměstě a ti zas menší knihovnu než děti ve městech.
- J 03 Častost návštěv dětí ve veřejné knihovně se mírně zvyšuje s velikostí místa, v němž žijí.
- J 04, Intenzita i počet hodin četby se mírně zvyšují
- J 05 s velikostí místa, v němž děti žijí.
- J 06 Počet časopisů, které děti čtou, stoupá zvolna s velikostí místa, kde žijí.
- J 08 Podíl informací o literatuře, které žáci získávají z rozhlasu a televize je vyšší na vesnicích než ve městech. Podíl informací získaných od učitelů a vedoucích je u žáků z vesnice a maloměsta trochu nižší než u žáků z měst. Využívání všech ostatních zdrojů informací je naopak ve městech intenzivnější.
- J 09 Využívání soukromých knihoven přátel jako zdrojů knih s velikostí místa rovnoměrně stoupá, veřejných knihoven naopak klesá. Na vesnici /na rozdíl od větších měst/ hraje trochu větší úlohu než ostatní zdroje vlastní knihovnička; získávání

knih z knihoven rodičů je ve městech mírně větší než na vsi a maloměstě, kdežto nákup vlastních knih je častější na maloměstě a ve městech /ještě více/ než na vesnicích.

- J 16 Děti žijící v menších městech mají méně než děti žijící ve městech zájem o tato zeměpisná prostředí děje: známá příroda, venkov a exotické město. Naopak větší zájem mají o město.
- K 01 Velikost soukromé knihovny mírně roste se vzdáleností bydliště dítěte od veřejné knihovny.
- K 03 Častost návštěv dítěte ve veřejné knihovně roste s blízkostí bydliště dítěte k veřejné knihovně.
- K 04, Pravidelnost i počet hodin četby mírně rostou
- K 05 s blízkostí bydliště dítěte k veřejné knihovně.
- K 06 Počet časopisů, které dítě čte, mírně roste s blízkostí bydliště dítěte k veřejné knihovně.
- K 08 Se zkracováním vzdálenosti mezi bydlištěm dítěte a veřejnou knihovnou výrazně stoupá využívání knihovny jako zdroje informací o literatuře.
- K 09 Se zkracováním vzdálenosti mezi bydlištěm dítěte a veřejnou knihovnou výrazně stoupá využívání knihovny jako zdroje vypůjčených knih.
- K 10 Se zvyšováním vzdálenosti mezi bydlištěm dítěte a veřejnou knihovnou klesá možnost dětí diskutovat o přečteném s dospělými mimo vlastní knihovnu/ rodinu.